หมวดที่ 5
การชำระบัญชีห้างหุ้นส่วน จดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัด

การชำระบัญชี ได้แก่การชำระสะสางงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทให้เสร็จสิ้นไป กับการชำระหนี้ทั้งหลายซึ่งค้างชำระแก่บุคคลภายนอก ตลอดจนจำหน่ายทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น ๆ

ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน, ห้างหุ้นส่วนจำกัด, และบริษัทจำกัด เมื่อเลิกกันต้องมีการชำระบัญชีเสมอ

มาตรา 1247 บัญญัติว่า "การชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนหรือห้างหุ้นส่วนจำกัดหรือบริษัทจำกัดซึ่งล้มละลายนั้น ให้จัดทำไปตามบทกฎหมายลักษณะล้มละลายที่คงใช้อยู่ตามแต่จะทำได้

รัฐมนตรีเจ้าหน้าที่จะออกกฎกระทรวงว่าด้วยการชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนและบริษัทและกำหนดอัตราค่าฤชาธรรมเนียมก็ออกได้"

ตามมาตรานี้หมายความว่า ถ้าห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัดบริษัทจำกัดถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลาย ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นก็ต้องเลิกกัน (ตามมาตรา 1069, 1080, 1236) เมื่อเลิกกันก็ต้องมีการชำระบัญชี แต่การเลิกเพราะเหตุล้มละลายนั้นการชำระบัญชีก็ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 140 ถึง มาตรา 145

สำหรับรัฐมนตรีเจ้าหน้าที่ ก็คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งมีอำนาจที่จะออกกฎกระทรวงอันเป็นข้อบังคับว่าด้วยการชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด รวมทั้งกำหนดอัตราค่าฤชาธรรมเนียมด้วย

มาตรา 1248 บัญญัติว่า "เมื่อกล่าวถึงประชุมใหญ่ในหมวดนี้ ท่านหมายความดังต่อไปนี้ คือ

(1) ถ้าเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนและห้างหุ้นส่วนจำกัดก็คือการประชุมหุ้นส่วนทั้งปวงซึ่งอาศัยคะแนนเสียงข้างมากเป็นใหญ่ในการวินิจฉัย

(2) ถ้าเกี่ยวกับบริษัทจำกัด ก็คือการประชุมใหญ่ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1171"

ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลก็ดี บริษัทจำกัดก็ดี แม้จะเลิกกันแล้ว แต่ก็ถือว่ายังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี ดังนั้นการประชุมใหญ่ก็ยังมีขึ้นได้ในระหว่างการชำระบัญชี เช่นการประชุมใหญ่ตามมาตรา 1256 การประชุมใหญ่ตามมาตรา 1270 เป็นต้น ถ้าเป็นการประชุมใหญ่เกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนและห้างหุ้นส่วนจำกัด ก็คือการประชุมใหญ่ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลายซึ่งในการลงมติก็ต้องอาศัยเสียงข้างมากในการวินิจฉัย แต่ถ้าเป็นการประชุมใหญ่เกี่ยวกับบริษัทจำกัด ก็คือการประชุมใหญ่ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1171

การประชุมใหญ่ในหมวดนี้นั้น มาตรา 1273 ให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา 1172 ถึงมาตรา 1193 กับมาตรา 1195 มาตรา 1207 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 1249 บัญญัติว่า "ห้างหุ้นส่วนก็ดี บริษัทก็ดี แม้จะได้เลิกกันแล้วก็ให้พึงถือว่าก็ยังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี"

ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลก็ดี บริษัทจำกัดก็ดี แม้จะเลิกกันแล้ว แต่ก็ถือว่ายังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาจำเป็นเพื่อการชำระบัญชี ซึ่งหมายความว่า ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลนั้นหรือบริษัทจำกัดนั้นเมื่อเลิกกันก็ต้องหยุดประกอบกิจการตามวัตถุประสงค์ทันที แต่งานบางอย่างที่ได้เริ่มลงมือทำไปบ้างแล้ว ถ้าเลิกเสียกลางคันอาจเกิดความเสียหายหรือผิดสัญญาที่ได้ทำไว้กับบุคคลภายนอกได้ ฉะนั้นกฎหมายจึงบัญญัติให้ยังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาจำเป็นเพื่อการชำระบัญชี ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีจะต้องสะสางการงานที่ค้างชำระให้เสร็จสิ้นไป

มาตรา 1250 บัญญัติว่า "หน้าที่ของผู้ชำระบัญชี คือชำระสะสางการงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นให้เสร็จไป กับจัดการใช้หนี้เงินและแจกจำหน่ายสินทรัพย์ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น"

เมื่อห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลหรือบริษัทจำกัดได้เลิกกันแล้ว ก็ต้องมีผู้ชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่โดยทั่วไปคือ ชำระสะสางการงานของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลนั้นให้เสร็จสิ้นไป การชำระบัญชีย่อมรวมถึงการที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาที่ห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทยังมีความผูกพันอยู่กับบุคคลภายนอกผู้ชำระบัญชีจะต้องตรวจดูทรัพย์สินของบริษัท หรือของห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลและต้องติดตามทวงหนี้สิน และเรียกค่าหุ้นที่ค้างชำระด้วย และนอกจากนี้ผู้ชำระบัญชียังต้องปฏิบัติตามคำสั่งของที่ประชุมผู้เป็นหุ้นส่วนหรือที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นอันเกี่ยวกับการชำระบัญชีอีกด้วย ดังที่มาตรา 1256 วรรคท้าย บัญญัติว่า **"อนึ่งที่ประชุมใหญ่จะสั่งให้ผู้ชำระบัญชีทำบัญชี ตีราคาทรัพย์สินหรือให้ทำกิจการใด ๆ ก็ได้ สุดแต่ที่ประชุมจะเห็นสมควรเพื่อชำระสะสางกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทให้เสร็จไป"**

มาตรา 1251 บัญญัติว่า "ห้างหุ้นส่วนก็ดี บริษัทก็ดี ในเมื่อเลิกกันเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย หุ้นส่วนผู้จัดการห้างหรือกรรมการของบริษัทย่อมเข้าเป็นผู้ชำระบัญชี เว้นไว้แต่ข้อสัญญาของห้าง หรือข้อบังคับของบริษัทจะมีกำหนดไว้เป็นสถานอื่น

ถ้าไม่มีผู้ชำระบัญชีดังว่ามานี้ และเมื่อพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นผู้มีส่วนได้เสียในการนี้ร้องขอ ท่านให้ศาลตั้งผู้ชำระบัญชี"

ดังได้กล่าวมาแล้วในมาตรา 1247 ว่า ถ้าห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลหรือบริษัทจำกัดเลิกกันเพราะเหตุล้มละลายนั้น การชำระบัญชีก็ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 140 ถึงมาตรา 145 กล่าวคือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเป็นผู้ชำระบัญชี แต่ถ้าเลิกกันเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลายแล้ว มาตรา 1251 บัญญัติไว้ว่าถ้าไม่มีข้อสัญญาหรือข้อบังคับกำหนดกันไว้เป็นอย่างอื่น ก็ต้องถือว่า หุ้นส่วนผู้จัดการ หรือกรรมการของบริษัทย่อมเข้าเป็นผู้ชำระบัญชี

ตามวรรค 2 แห่งมาตรา 1251 ที่บัญญัติว่า *"ถ้าไม่มีผู้ชำระบัญชีดังว่ามานี้"* นั้น หมายความว่า ถ้าไม่มีหุ้นส่วนผู้จัดการหรือกรรมการของบริษัทยอมรับเป็นผู้ชำระบัญชี หรือเมื่อมีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีตามที่สัญญาเข้าหุ้นส่วนได้กำหนดกันไว้แต่บุคคลนั้นเขาไม่ยอมรับเป็นผู้ชำระบัญชี พนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นที่มีส่วนได้เสียอาจร้องขอต่อศาลให้ศาลตั้งผู้ชำระบัญชีได้ และในทางปฏิบัติของศาลก่อนที่จะตั้งผู้ใดเป็นผู้ชำระบัญชี ศาลจะสอบถามบุคคลที่ถูกเสนอชื่อขึ้นมาเพื่อการชำระบัญชีเสียก่อน เมื่อเขายอมรับศาลก็จะตั้งให้เป็นผู้ชำระบัญชี

มาตรา 1252 บัญญัติว่า "หุ้นส่วนผู้จัดการ หรือกรรมการบริษัทมีอำนาจโดยตำแหน่งเดิมฉันใด เมื่อเป็นผู้ชำระบัญชีก็ยังคงมีอำนาจอยู่ฉันนั้น"

อำนาจของหุ้นส่วนผู้จัดการ หรือกรรมการบริษัทตามมาตรานี้ *หมายถึงอำนาจดำเนินกิจการของบริษัทตามความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการชำระบัญชีเท่านั้น* มิใช่อำนาจที่จะดำเนินกิจการธุรกิจการค้าตามวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเดิม ซึ่งไม่เกี่ยวอะไรกับการชำระบัญชี เพราะถ้ามีอำนาจเช่นนั้นก็เท่ากับว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ยังคงดำเนินกิจการอยู่เป็นปกติโดยไม่มีการเลิกกัน ซึ่งเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายในเรื่องการชำระบัญชี

นอกจากนี้เมื่อห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเลิกกันแล้ว ตามหลักหุ้นส่วนผู้จัดการ หรือกรรมการบริษัทย่อมไม่มีอำนาจทำแทนห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทต่อไป เว้นแต่หุ้นส่วนผู้จัดการหรือกรรมการบริษัทนั้นเป็นผู้ชำระบัญชีด้วย จึงจะมีอำนาจต่อไปในฐานะเป็นผู้ชำระบัญชี[1]

มาตรา 1253 บัญญัติว่า "ภายในสิบสี่วันนับแต่ได้เลิกห้างเลิกบริษัทหรือถ้าศาลได้ตั้งผู้ชำระบัญชีนับแต่วันที่ศาลตั้ง ผู้ชำระบัญชีต้องกระทำดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

---

1 ประภาศน์ อวยชัย, ศาสตราจารย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2523, หน้า 375

(1) บอกกล่าวแก่ประชาชนโดยประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่สองครั้งเป็นอย่างน้อย ว่าห้างหุ้นส่วนนั้น หรือบริษัทนั้นได้เลิกกันแล้ว และให้ผู้เป็นเจ้าหนี้ทั้งหลายยื่นคำทวงหนี้แก่ผู้ชำระบัญชี

(2) ส่งคำบอกกล่าวอย่างเดียวกันเป็นจดหมายลงทะเบียนไปรษณีย์ไปยังเจ้าหนี้ทั้งหลายทุก ๆ คน บรรดามีชื่อปรากฏในสมุดบัญชีหรือเอกสารของห้างหรือบริษัทนั้น"

ในกรณีที่ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเลิกกันเอง และได้ตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นมาตามข้อบังคับหรือหุ้นส่วนผู้จัดการหรือกรรมการของบริษัทได้ตกลงเป็นผู้ชำระบัญชี หน้าที่ในการบอกกล่าวโดยประกาศโฆษณาแก่ประชาชน (ตามอนุมาตรา 1) หรือส่งคำบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ (ตามอนุมาตรา 2) ย่อมเริ่มนับตั้งแต่วันเลิกห้างเลิกบริษัท

แต่ในกรณีที่ศาลตั้งผู้ชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ดังกล่าวนับจากวันที่ศาลตั้ง

แต่อาจมีกรณีที่ผู้ชำระบัญชีนั้นได้ตั้งโดยที่ประชุมผู้เป็นหุ้นส่วนหรือที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น ซึ่งไม่ได้ตั้งในวันเลิกห้างหรือเลิกบริษัท คือมาตั้งภายหลังเลิกห้างเลิกบริษัท เช่น การตั้งผู้ชำระบัญชีแทนหุ้นส่วนผู้จัดการหรือกรรมการของบริษัทตามมาตรา 1256 (1) เป็นต้น กรณีเช่นนี้มีนักกฎหมาย *บางท่าน*[1] เห็นว่าระยะเวลา 14 วันน่าจะต้องนับจากวันที่ผู้ชำระบัญชีได้รับการแต่งตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ชำระบัญชีได้รับการแต่งตั้งเมื่อล่วงเลยระยะเวลา 14 วันนับแต่วันเลิกห้างหรือเลิกบริษัท

การละเลยหน้าที่ตามมาตรา 1253 ผู้ชำระบัญชีย่อมมีความผิดตาม พ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 มาตรา 32 ซึ่งต้องระวางโทษปรับไม่เกินแปดพันบาท

มาตรา 1254 บัญญัติว่า "การเลิกหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น ผู้ชำระบัญชีต้องนำบอกให้จดทะเบียนภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่เลิกกัน และในการนี้ต้องระบุชื่อผู้ชำระบัญชีทุก ๆ คนให้จดลงทะเบียนไว้ด้วย

เหตุผลที่กฎหมายกฎหนดให้ต้องจดทะเบียนการเลิกห้างเลิกบริษัทด้วยก็เพราะว่าจะได้ปรากฏหลักฐานแน่นอนว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้เลิกกันแล้ว และเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ตรวจดูได้ด้วย ส่วนเหตุผลที่ต้องระบุชื่อผู้ชำระบัญชีก็เพราะต้องการให้ผู้ที่ติดต่อกับห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้ทราบว่าใครมีอำนาจดำเนินกิจการของหุ้นส่วนบริษัทต่อไป

มาตรา 1255 บัญญัติว่า "ผู้ชำระบัญชีต้องทำงบดุลขึ้นโดยเร็วที่สุดที่เป็นวิสัยจะทำได้ ส่งให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบลงสำคัญว่าถูกต้อง แล้วต้องเรียกประชุมใหญ่"

งบดุลนั้นก็คือ บัญชีแสดงฐานะการเงินของบริษัท มาตรา 1255 บัญญัติให้ผู้ชำระบัญชีต้องทำงบดุลขึ้นโดยเร็วที่สุดในวิสัยที่จะทำได้ เมื่อทำเสร็จแล้วก็ต้องส่งให้ผู้สอบบัญชี

---

1 โสภณ รัตนากร, หนังสือที่อ้างข้างต้น หน้า 400

ตรวจสอบลงสำคัญว่าถูกต้อง จากนั้นผู้ชำระบัญชีก็จะเรียกประชุมใหญ่ผู้เป็นหุ้นส่วน หรือเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น

มาตรา 1256 บัญญัติว่า "ธุรการอันที่ประชุมใหญ่จะพึงทำนั้น คือ

(1) รับรองให้หุ้นส่วนผู้จัดการหรือกรรมการบริษัทคงเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป หรือเลือกตั้งผู้ชำระบัญชีใหม่ขึ้นแทนที่ และ

(2) อนุมัติบัญชีงบดุล

อนึ่ง ที่ประชุมใหญ่จะสั่งให้ผู้ชำระบัญชีตีราคาทรัพย์สินหรือให้ทำการใด ๆ ก็ได้สุดแต่ที่ประชุมจะเห็นสมควร เพื่อชำระสะสางกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทให้เสร็จไป"

ดังได้กล่าวมาแล้วในมาตรา 1255 ว่าผู้ชำระบัญชีต้องทำงบดุลขึ้นโดยเร็ว และต่อจากนั้นผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุมใหญ่ ในที่ประชุมใหญ่นั้น มาตรา 1256 ได้กำหนดกิจการที่ที่ประชุมครั้งแรกจะพึงกระทำไว้ ดังนี้คือ

1. รับรองให้ผู้เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการ หรือกรรมการบริษัทเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไปหรือเลือกตั้งผู้ชำระบัญชีใหม่ขึ้นแทนที่

เมื่อห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้เลิกกันแล้ว หุ้นส่วนผู้จัดการหรือกรรมการบริษัทย่อมเป็นผู้ชำระบัญชี เว้นแต่มีข้อสัญญาหรือข้อบังคับกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นตามมาตรา 1251 ผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1251 นี้ ถือว่าเป็นผู้ชำระบัญชีโดยผลของกฎหมาย และเป็นการชั่วคราว จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับความรับรองจากที่ประชุมใหญ่ให้เป็นต่อไป แต่ถ้าที่ประชุมใหญ่วินิจฉัยว่าไม่เหมาะสม ก็ต้องเลือกตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นแทนใหม่

2. อนุมัติบัญชีงบดุล บัญชีงบดุลของผู้ชำระบัญชีจะแสดงรายการหนี้สินและทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ที่จะต้องจ่ายคืนให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นได้มากน้อยเพียงใด และมีกำไรหรือขาดทุนประการใด บัญชีงบดุลอาจจะไม่ถูกต้องตรงกับความจริงทุกประการได้ เพราะเหตุว่าอาจจะมีหนี้สินขาดตกบกพร่องอยู่ภายหลัง ซึ่งผู้ชำระบัญชีและผู้สอบบัญชีตรวจค้นยังไม่พบ อย่างไรก็ดีบัญชีงบดุลก็ถือเป็นหลักฐานแสดงฐานะการเงินของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้แล้วว่า มีฐานะเป็นประการใด[1]

ที่ประชุมใหญ่อาจจะสั่งให้ผู้ชำระบัญชีทำบัญชีตีราคาทรัพย์สินหรือให้ทำการใด ๆ ก็ได้สุดแต่ที่ประชุมจะเห็นสมควร เพื่อสะสางกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทให้เสร็จสิ้นไป

มาตรา 1257 บัญญัติว่า "ผู้ชำระบัญชีซึ่งมิใช่เป็นขึ้นเพราะศาลตั้งนั้น ท่านว่าจะถอนเสียจากตำแหน่งและตั้งผู้อื่นแทนที่ก็ได้ ในเมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลายออกเสียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันหรือที่ประชุมใหญ่ของผู้ถือหุ้นได้ลงมติดังนั้น แต่ศาลย่อมสั่งถอนผู้ชำระบัญชีจากตำแหน่งและ

---

1 ทวี เจริญพิทักษ์, ในหนังสือเล่มเดียวกันหน้า 630

ตั้งผู้อื่นแทนที่ได้ ไม่เลือกว่าจะเป็นผู้ชำระบัญชีซึ่งศาลตั้งหรือมิใช่ศาลตั้ง ในเมื่อมีคำร้องขอของผู้เป็นหุ้นส่วนในห้างคนใดคนหนึ่งหรือของผู้ถือหุ้นในบริษัทมีหุ้นรวมกันนับได้ถึงหนึ่งในยี่สิบแห่งทุนของบริษัท โดยจำนวนที่ส่งใช้เงินเข้าทุนแล้วนั้น"

ตามมาตรา 1257 นี้ เป็นเรื่องการถอนผู้ชำระบัญชี ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

1. ผู้ชำระบัญชีซึ่งมิใช่ศาลตั้ง

ผู้ชำระบัญชีซึ่งมิใช่ศาลตั้ง อาจถูกถอนได้ 2 วิธี ตามมาตรา 1257 คือ

(ก) ผู้เป็นหุ้นส่วนเห็นเป็นเอกฉันท์ให้ถอนเสีย หรือที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นลงมติเสียงข้างมากให้ถอดถอนผู้ชำระบัญชี

(ข) ขอให้ศาลสั่งถอดถอน โดยผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งหรือผู้ถือหุ้นของบริษัทมีหุ้นรวมกันนับได้หนึ่งในยี่สิบแห่งทุนของบริษัท ร้องขอ

2. ผู้ชำระบัญชีซึ่งศาลตั้ง

ผู้ชำระบัญชีที่ศาลตั้งขึ้นมา จะถอนได้ก็โดยคำสั่งศาลเท่านั้น ซึ่งจะต้องมีการร้องขอต่อศาล ผู้ที่ร้องขอได้ก็คือ ผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่ง หรือถ้าเป็นบริษัทจำกัดผู้ที่ร้องขอได้ก็คือผู้ถือหุ้นซึ่งมีหุ้นรวมกันนับได้ถึงหนึ่งในยี่สิบแห่งทุนของบริษัท

มาตรา 1258 บัญญัติว่า "เมื่อมีการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีใหม่ครั้งใดผู้ชำระบัญชีต้องนำความจดทะเบียนภายในสิบสี่วัน นับแต่วันที่ได้เปลี่ยนตัวกันนั้น"

การเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีนั้น ต้องมีการจดทะเบียนภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่ได้เปลี่ยนตัว และผู้ที่มีหน้าที่ลงนามในคำขอจดทะเบียนเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีใหม่ก็คือ ผู้ชำระบัญชีที่อยู่ในตำแหน่ง มิใช่ผู้ชำระบัญชีที่จะเข้ามาใหม่และในคำขอจดทะเบียนนั้นต้องส่งสำเนารายงานการประชุมผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น 1 ฉบับ แต่ถ้าเป็นการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีโดยคำสั่งของศาล ก็จะต้องส่งสำเนาคำสั่งของศาลซึ่งมีคำรับรองว่าถูกต้องไปด้วย 1 ฉบับ

ถ้าผู้ชำระบัญชีละเลยไม่ปฏิบัติในการจดทะเบียนตามมาตรานี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท ตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วน จดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ

มาตรา 1259 บัญญัติว่า "ผู้ชำระบัญชีทั้งหลายย่อมมีอำนาจดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) แก้ต่างว่าต่างในนามของห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทในอรรถคดีพิพาทอันเป็นแพ่งหรืออาญาทั้งปวง และทำประนีประนอมยอมความ

(2) ดำเนินกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตามแต่จำเป็นเพื่อการชำระสะสางกิจการให้เสร็จไปด้วยดี

(3) ขายทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท

(4) ทำการอย่างอื่น ๆ ตามแต่จำเป็น เพื่อชำระบัญชีให้เสร็จไปด้วยดี"

ตามมาตรา 1259 นี้เป็นอำนาจของผู้ชำระบัญชี ซึ่งมีอยู่ 4 ประการคือ

(1) แก้ต่าง, ว่าต่าง ในนามของห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนหรือบริษัทจำกัดในอรรคดีพิพาททั้งคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง และมีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความ

มีข้อสังเกตว่า ผู้ชำระบัญชีทำในนามของตนเองในฐานะผู้ชำระบัญชี หรือผู้ชำระบัญชีต้องทำในนามของบริษัทในฐานะผู้ชำระบัญชี พิจารณาดูตามมาตรา 1259 แล้ว น่าจะเป็นว่าผู้ชำระบัญชีต้องฟ้องหรือให้การในนามของตนเองในฐานะผู้ชำระบัญชีมากกว่า ฉะนั้นในการฟ้องก็น่าจะต้องใช้ตัวผู้ชำระบัญชีเองเป็นโจทก์ไม่ใช่บริษัทเป็นโจทก์ เช่น เขียนว่า *"นาย ก. ในฐานะผู้ชำระบัญชีบริษัท ข. จำกัด โจทก์* ไม่ใช่บริษัท ข.จำกัด โดยนาย ก.ผู้ชำระบัญชี[1]

(2) ดำเนินกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตามแต่จำเป็น เพื่อชำระสะสางกิจการงานให้เสร็จไปด้วยดี การดำเนินกิจการของห้างหุ้นส่วนตามความจำเป็น เพื่อการชำระบัญชีได้เคยกล่าวมาแล้วในมาตรา 1249 และมาตรา 1250

(3) ขายทรัพย์สินอันเป็นของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท

ตามอนุมาตรานี้กฎหมายให้อำนาจผู้ชำระบัญชีขายทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วน หรือของบริษัทได้ทุกชนิด ทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ เพื่อที่จะจัดการเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินเหล่านั้นมาเป็นเงินสด เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ และแจกจ่ายคืนทุนให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น

(4) ทำการอย่างอื่น ๆ ตามแต่จำเป็นเพื่อชำระบัญชีให้เสร็จไปด้วยดี

ตามอนุมาตรา 4 นี้ กฎหมายให้อำนาจผู้ชำระบัญชีไว้กว้างขวางมาก แต่ผู้ชำระบัญชีจะทำการสิ่งใดลงไปก็เพื่อประโยชน์ในการชำระสะสางการงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเท่านั้น จะเริ่มกิจการขึ้นใหม่ในวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทอีกไม่ได้ เช่น ถ้าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทยังมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญา แต่ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทมาเลิกกันเสียก่อน ผู้ชำระบัญชีก็ปฏิบัติตามสัญญาต่อไปได้ แต่จะไปทำสัญญาขึ้นใหม่อีกไม่ได้

มาตรา 1260 บัญญัติว่า "ข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีอย่างใด ๆ จะอ้างเป็นสมบูรณ์ต่อบุคคลภายนอกหาได้ไม่"

อำนาจของผู้ชำระบัญชีดั่งได้กล่าวมาในมาตราก่อนนั้นเป็นอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ เพราะฉะนั้นในการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี จะมีการจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีไม่ได้การจำกัดอำนาจ ผู้ชำระบัญชีจะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกไม่ได้ เว้นแต่บุคคลภายนอกจะได้ทราบข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีแล้ว ยังขืนทำสัญญาซึ่งเกินอำนาจของผู้ชำระบัญชีก็ไม่อาจยกเอาบทบัญญัตินี้มาใช้เป็นประโยชน์แก่ตน เพราะเท่ากับว่าเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

---

1 ทวี เจริญพิทักษ์, ในหนังสือเล่มเดียวกัน หน้า 636

มาตรา 1261 บัญญัติว่า "ถ้ามีผู้ชำระบัญชีหลายคน การใด ๆ ที่ผู้ชำระบัญชีกระทำย่อมไม่เป็นอันสมบูรณ์ นอกจากผู้ชำระบัญชีทั้งหลายจะได้ทำร่วมกันเว้นแต่ที่ประชุมใหญ่หรือศาลจะได้กำหนดอำนาจไว้เป็นอย่างอื่นในเวลาตั้งผู้ชำระบัญชี"

ตามมาตรานี้เป็นเรื่องการตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นมาหลายคน ผู้ชำระบัญชีจะต้องใช้อำนาจร่วมกัน จะแยกกันทำอย่างผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนไม่ได้ (ดูมาตรา 1035) เป็นต้นว่าในการฟ้องคดี ถ้ามีผู้ชำระบัญชี 3 คน ผู้ชำระบัญชีทั้งสามจะต้องร่วมกันลงชื่อเป็นโจทก์

ตามมาตรานี้มีข้อยกเว้นอยู่ว่า ถ้าในเวลาตั้งผู้ชำระบัญชีที่ประชุมใหญ่หรือศาลจะได้กำหนดอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น ก็ต้องเป็นไปตามนั้น เช่น ในเวลาตั้งผู้ชำระบัญชี ที่ประชุมใหญ่ได้ให้อำนาจผู้ชำระบัญชีแต่ละคนมีอำนาจในการที่จะทำการแยกกันได้ก็ต้องเป็นไปตามนั้น

มาตรา 1262 บัญญัติว่า "ถ้ามีมติของที่ประชุมใหญ่หรือคำบังคับของศาลให้อำนาจผู้ชำระบัญชีให้ทำการแยกกันได้ ท่านว่าต้องนำความจดทะเบียนภายในสิบสี่วันนับแต่วันลงมติหรือออกคำบังคับนั้น"

ตามมาตรานี้เป็นข้อยกเว้นของมาตรา 1261 คือ ถ้ามีมติของที่ประชุมใหญ่ หรือคำบังคับของศาลให้อำนาจผู้ชำระบัญชีแยกกันทำได้ ดังนี้แล้ว จะต้องนำความที่มีมติของที่ประชุมหรือคำบังคับของศาลไปจดทะเบียนภายใน 14 วัน นับแต่วันลงมติ หรือภายใน 14 วัน นับแต่วันที่มีคำบังคับของศาล ซึ่งในการจดทะเบียนนี้ก็ต้องมีสำเนารายงานการประชุม หรือสำเนาคำสั่งของศาลแนบไปด้วย

มาตรา 1263 บัญญัติว่า "ค่าธรรมเนียม ค่าภารติดพัน และค่าใช้จ่ายซึ่งต้องเสียโดยควรในการชำระบัญชีนั้น ท่านว่าผู้ชำระบัญชีต้องจัดการใช้ก่อนหนี้เงินรายอื่น ๆ"

บทบัญญัติมาตรานี้ ได้กำหนดลำดับของการชำระหนี้ไว้ดังต่อไปนี้ คือ[1]

(1) ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนเลิกห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี เป็นต้น ซึ่งจะต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง (กระทรวงพาณิชย์) เป็นต้น ผู้ชำระบัญชีจะต้องหักกันไว้ชำระก่อน

(2) ค่าภาระติดพัน เช่น ในการชำระบัญชีปรากฏว่ามีที่ดินและอาคารที่ยังค้างภาษีที่ดินและภาษีโรงเรือนอยู่ ก็จะต้องหักกันไว้ชำระก่อน

(3) ค่าใช้จ่าย ซึ่งต้องเสียโดยควรในการชำระบัญชี เช่น ค่าโฆษณาหนังสือพิมพ์ว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้เลิกกันแล้ว ค่าส่งแจ้งความถึงเจ้าหนี้ให้ยื่นคำทวงหนี้หรือค่ายานพาหนะในการติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ เป็นต้น ผู้ชำระบัญชีจะต้องหักไว้ก่อนเช่นเดียวกัน

---

1 ประภาศน์ อวยชัย, ในหนังสือเล่มเดียวกัน หน้า 380

ค่าธรรมเนียม, ค่าภาระติดพัน และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันควรดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ถือว่ามีบุริมสิทธิ ที่ผู้ชำระบัญชีจะต้องจ่ายก่อนหนี้สินอื่นทั้งหลายของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น ไม่ว่าเจ้าหนี้อื่นจะมีบุริมสิทธิเหนืออยู่แล้ว ตามกฎหมายอันว่าด้วยบุริมสิทธิก็ตาม แต่ค่าธรรมเนียม, ค่าภาระติดพัน และค่าใช้จ่ายนี้ ยังมีเหนือบุริมสิทธินั้นเสียอีก

มาตรา 1264 บัญญัติว่า "ถ้าเจ้าหนี้คนใดมิได้มาทวงถามให้ใช้หนี้ ผู้ชำระบัญชีต้องวางเงินเท่าจำนวนหนี้นั้น ตามบทแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยวางทรัพย์สินแทนชำระหนี้"

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้ประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์เชื้อเชิญให้เจ้าหนี้ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทยื่นคำทวงหนี้ต่อผู้ชำระบัญชีแล้ว (ตามมาตรา 1253) ถ้าเจ้าหนี้มิได้ทวงถามมาตามนั้น ไม่ทำให้ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นหลุดพ้นจากหนี้สินอันนั้น ผู้ชำระบัญชียังคงมีหน้าที่ที่จะต้องจ่ายเงินนั้นให้เจ้าหนี้ แต่เมื่อเจ้าหนี้มิได้ทวงถามมา ผู้ชำระบัญชีก็ไม่มีหน้าที่จะต้องไปอ้อนวอนเที่ยวตามใช้หนี้ ทางที่สะดวกที่สุดที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ก็คือ ให้ผู้ชำระบัญชีจัดการวางทรัพย์สินนั้นแทนการชำระหนี้ เมื่อผู้ชำระบัญชีได้ปฏิบัติดังนี้แล้ว ก็พ้นหน้าที่ในการชำระหนี้นั้นไป (ดูบทบัญญัติเรื่องการวางทรัพย์ตามมาตรา 331 ถึง 339)

หมายเหตุ กฎหมายมิได้กำหนดไว้ว่า เจ้าหนี้จะต้องยื่นคำทวงหนี้ภายในกี่วัน แต่ทางปฏิบัติผู้ชำระบัญชีจะเป็นผู้กำหนดเวลาไว้ในใบโฆษณาหรือในจดหมายที่มีไปถึงเจ้าหนี้ว่าให้มายื่นคำทวงถามภายในกำหนดกี่วัน เมื่อพ้นกำหนดนั้นแล้ว ก็เรียกว่าเจ้าหนี้มิได้ทวงถามให้ใช้หนี้ ผู้ชำระบัญชีก็ปฏิบัติตามมาตรานี้ได้

มาตรา 1265 บัญญัติว่า "ผู้ชำระบัญชีจะเรียกให้ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นส่งใช้เงินลงหุ้นอันเป็นส่วนยังค้างชำระอยู่นั้นก็ได้ และเงินที่ค้างชำระนี้ ถึงแม้จะได้ตกลงกันไว้ก่อนโดยสัญญาเข้าหุ้นส่วน หรือโดยข้อบังคับของบริษัทว่าจะได้เรียกต่อภายหลังก็ตาม เมื่อเรียกเช่นนี้แล้ว ท่านว่าต้องส่งใช้ทันที"

ในกรณีที่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นยังส่งเงินลงหุ้นไม่ครบ และถ้าทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทมีไม่พอเพียงแก่การชำระหนี้แล้ว ผู้ชำระบัญชีก็จะเรียกให้ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นส่งใช้เงินลงหุ้นที่ยังค้างชำระอยู่นั้น แม้จะได้มีการตกลงกันไว้ก่อนโดยสัญญาเข้าหุ้นส่วนหรือโดยข้อบังคับของบริษัทว่าจะเรียกได้ภายหลังโดยมีกำหนดเวลา หรือกำหนดเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งไว้ก่อนแล้วก็ตาม ผู้ชำระบัญชีก็มีอำนาจเรียกได้ก่อนเวลาที่กำหนดหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงสัญญาหรือข้อบังคับของบริษัทนั้น และเมื่อผู้ชำระบัญชีได้เรียกเก็บแล้ว ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นก็จะต้องส่งเงินลงหุ้นทันที จะอ้างว่ายังไม่ถึงเวลาไม่ได้ เช่น ข้อตกลงของผู้เป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียนมีว่า เมื่อดำเนินการครบ 1 ปี ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดจะต้องส่งเงินลงหุ้นอีก 50% สมมุติว่าดำเนินการได้ 8 เดือน ห้างหุ้นส่วนนั้นก็ต้องมาล้มเลิกกลางคันเสียก่อน ผู้ชำระบัญชีเห็นว่าทรัพย์สินของห้าง ฯ มีไม่พอ

เพียงแก่การใช้หนี้ ผู้ชำระบัญชีก็มีอำนาจเรียกเก็บเงินลงหุ้นอีก 50% เมื่อเรียกดังนี้แล้ว ผู้เป็นหุ้นส่วนจะอ้างว่ายังไม่ถึงเวลาจ่ายเงินลงหุ้นไม่ได้ เพราะข้อตกลงนั้นย่อมสิ้นสุดลงทันที เมื่อห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียนนั้นได้เลิกกัน ผู้เป็นหุ้นส่วนจะอ้างว่ายังไม่ถึงเวลาจ่ายเงินลงหุ้นไม่ได้ เพราะข้อตกลงนั้นย่อมสิ้นสุดลงทันทีเมื่อห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียนนั้นได้เลิกกัน

มาตรา 1266 บัญญัติว่า "ถ้าผู้ชำระบัญชีมาพิจารณาเห็นว่า เมื่อเงินลงทุนหรือเงินค่าหุ้นได้ใช้เสร็จหมดแล้ว สินทรัพย์ก็ยังไม่พอกับหนี้สินไซร้ ผู้ชำระบัญชีต้องร้องขอต่อศาลทันที เพื่อให้ออกคำสั่งว่า ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นล้มละลาย"

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้เรียกเก็บเงินลงหุ้นที่ค้างชำระจากผู้เป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้นตามมาตรา 1265 จนครบหมดสิ้นแล้ว แต่ปรากฏว่าสินทรัพย์ที่รวบรวมได้ทั้งหมดยังไม่พอใช้หนี้สินที่ค้างชำระ ผู้ชำระบัญชีก็จะต้องร้องขอต่อศาลทันที เพื่อให้ศาลออกคำสั่งให้ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นล้มละลาย จะได้เฉลี่ยสินทรัพย์นั้นใช้หนี้สินตามพระราชบัญญัติล้มละลายต่อไป

มาตรา 1267 บัญญัติว่า "ผู้ชำระบัญชีต้องทำรายงานยื่นไว้ ณ หอทะเบียนทุกระยะสามเดือนครั้งหนึ่งว่าได้จัดการไปอย่างใดบ้าง แสดงให้เห็นความเป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่นั้น และรายงานนี้ให้เปิดเผยแก่ผู้เป็นหุ้นส่วนและผู้ถือหุ้น และเจ้าหนี้ทั้งหลายตรวจดูได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม"

เนื่องจากการชำระสะสางกิจการงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท อาจจะต้องยืดเยื้อเสียเวลานานเพราะจะต้องทำกิจการหลายอย่าง พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องเข้ามาควบคุมผู้ชำระบัญชีให้จัดการชำระบัญชี ด้วยความถูกต้องและเที่ยงธรรม กฎหมายจึงบังคับให้ผู้ชำระบัญชีต้องยื่นรายงานทุกระยะ 3 เดือน เพื่อแสดงให้เห็นว่าได้จัดการไปอย่างไรบ้าง แสดงให้เห็นความเป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่ และรายงานนี้ต้องเปิดเผยให้ผู้เป็นหุ้นส่วนและผู้ถือหุ้น และเจ้าหน้าที่ตรวจดูได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมโดยผู้ชำระบัญชีจะต้องยื่นรายงานตามแบบต่อเจ้าหน้าที่

ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่ทำรายงานหรือไม่เปิดเผยรายงานตามมาตรานี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท ตามมาตรา 35 อนุมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ

มาตรา 1268 บัญญัติว่า "ถ้าการชำระบัญชีนั้นยังคงทำอยู่โดยกาลกว่าปีหนึ่งขึ้นไป ผู้ชำระบัญชีต้องเรียกประชุมใหญ่ในเวลาสิ้นปีทุกปีนับแต่เริ่มทำการชำระบัญชี และต้องทำรายงานยื่นที่ประชุมว่าได้จัดการไปอย่างไรบ้าง ทั้งแถลงให้ทราบความเป็นไปแห่งบัญชีโดยละเอียด"

ถ้าการชำระบัญชีต้องใช้เวลานานกว่าหนึ่งปี เช่น ต้องเสียเวลาในการฟ้องร้องต่อสู้คดี ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หรือผู้เป็นหุ้นส่วนในเวลาทุกสิ้นปี นับตั้งแต่วันที่เริ่มทำการชำระบัญชี และต้องยื่นรายงานต่อที่ประชุมใหญ่ว่าได้จัดการชำระบัญชีไป

แล้วเพียงใด พร้อมทั้งแถลงความเป็นไปของการชำระบัญชีประกอบรายงานนั้นเพื่อให้ที่ประชุมใหญ่ได้ทราบ

ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่ปฏิบัติตามมาตรานี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทตามมาตรา 36 พ.ร.บ.กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัดบริษัทจำกัด ฯลฯ

มาตรา 1269 บัญญัติว่า "อันทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนหรือของบริษัทนั้นจะแบ่งคืนให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นได้แต่เพียงเท่าที่ไม่ต้องเอาไว้ใช้ในการชำระหนี้ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเท่านั้น"

ตามมาตรานี้ จะเห็นว่าแม้หนี้สินของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทยังชำระไม่เสร็จสิ้น แต่ถ้ามีสินทรัพย์พอจำนวนที่จะใช้หนี้สินได้ทั้งหมดแล้ว ผู้ชำระบัญชีก็มีอำนาจที่จะแบ่งคืนทุนให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นได้ และเมื่อได้คืนทุนหมดแล้วยังปรากฏว่ายังมีทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนหรือของบริษัทเหลืออยู่อีก ผู้ชำระบัญชีก็มีอำนาจที่จะนำตัวเงินมาแบ่งเป็นกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นได้อีก

มาตรา 1270 บัญญัติว่า "เมื่อการชำระบัญชีกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทสำเร็จลง ผู้ชำระบัญชีต้องทำรายงานการชำระบัญชีแสดงว่าการชำระบัญชีนั้นได้ดำเนินไปอย่างใด และได้จัดการทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นไปประการใดแล้วให้เรียกประชุมใหญ่เพื่อเสนอรายงานนั้น และชี้แจงกิจการต่อที่ประชุม

เมื่อที่ประชุมใหญ่ได้ให้อนุมัติรายงานนั้นแล้ว ผู้ชำระบัญชีต้องนำข้อความที่ได้ประชุมกันนั้นไปจดทะเบียนภายในสิบสี่วันนับแต่วันประชุม เมื่อได้จดทะเบียนแล้วดังนี้ให้ถือว่าเป็นที่สุดแห่งการชำระบัญชี"

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้ชำระสะสางกิจการงานของห้างหุ้นส่วนหรือของบริษัทเสร็จสิ้นแล้ว ได้คืนทุนและแบ่งกำไร (ถ้ามี) ให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นแล้ว ผู้ชำระบัญชีก็จะต้องทำรายงานสรุปแสดงถึงการดำเนินการชำระบัญชีมาตั้งแต่ต้น รวมทั้งการจัดการทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น แล้วเรียกประชุมใหญ่เพื่อเสนอรายงานครั้งสุดท้าย และชี้แจงกิจการที่ได้ทำไปต่อที่ประชุมใหญ่ เพื่อให้ที่ประชุมใหญ่รับทราบตั้งแต่ต้นจนที่สุด เมื่อที่ประชุมได้อนุมัติรายงานนั้นแล้ว ผู้ชำระบัญชีก็จะต้องไปจดทะเบียนตามแบบคำขอจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี ภายใน 14 วัน นับแต่วันประชุมเสร็จ เมื่อได้จดทะเบียนแล้ว จึงจะถือเป็นที่สุดแห่งการชำระบัญชีนั้น

ถ้าผู้ชำระบัญชีละเลยไม่ไปจดทะเบียนตามมาตรา 1270 วรรค 2 นี้ หรือไม่ทำรายงาน หรือไม่เรียกประชุมใหญ่ หรือไม่ชี้แจงกิจการตามมาตรา 1270 วรรคแรก ก็ดี ผู้ชำระบัญชีย่อมมีความผิดตามมาตรา 33 หรือมาตรา 35 ตรี มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดความผิด

เกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัดบริษัทจำกัด ฯลฯ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

มาตรา 1271 บัญญัติว่า "เมื่อเสร็จการชำระบัญชีแล้ว ท่านให้มอบบรรดาสมุดและบัญชีและเอกสารทั้งหลายของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทซึ่งได้ชำระบัญชีนั้นไว้แก่นายทะเบียนภายในกำหนดสิบสี่วันดั่งกล่าวไว้ในมาตราก่อน และให้นายทะเบียนรักษาสมุดและบัญชี และเอกสารเหล่านั้นไว้สิบปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี"

สมุดและบัญชีและเอกสารเหล่านี้ ให้เปิดให้แก่บรรดาบุคคลผู้มีส่วนได้เสียตรวจดูได้โดยไม่เรียกค่าธรรมเนียมอย่างหนึ่งอย่างใด

เมื่อที่ประชุมใหญ่ได้อนุมัติรายงานการชำระบัญชี ตามมาตรา 1270 แล้วผู้ชำระบัญชีจะต้องนำข้อความนั้นไปจดทะเบียนภายใน 14 วัน ในการขอจดทะเบียนเสร็จ การชำระบัญชีผู้ชำระบัญชีจะต้องส่งบรรดาสมุดบัญชีทั้งหลาย รายงานการชำระบัญชีฉบับสุดท้ายซึ่งแสดงความเป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่จนถึงวันที่มีการประชุมเสร็จการชำระบัญชี รวมทั้งสำเนารายงานการประชุมเสร็จการชำระบัญชีตลอดจนเอกสารทั้งหลายของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่ได้เลิกกันนั้น ต่อนายทะเบียนภายใน 14 วันนับตั้งแต่วันประชุมเสร็จ และนายทะเบียนจะต้องเก็บรักษาสมุดบัญชีและเอกสารเหล่านั้นไว้เป็นเวลา 10 ปี นับตั้งแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี (คือนับตั้งแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี)

สมุดและบัญชีเอกสารเหล่านี้ บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมขอตรวจดูได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

มาตรา 1272 บัญญัติว่า "ในคดีฟ้องเรียกหนี้สินซึ่งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือผู้เป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้น หรือผู้ชำระบัญชีเป็นลูกหนี้อยู่ในฐานเช่นนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดสองปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี"

แม้ว่าการชำระบัญชีจะเสร็จสิ้นไปแล้ว ก็มิใช่ว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทหรือผู้เป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้น จะหลุดพ้นจากหนี้สินไปเลยทีเดียว หนี้สินใดก็ตามถ้ายังมีมูลที่จะอ้างตามกฎหมายได้ เจ้าหนี้ของห้างหุ้นส่วนหรือของบริษัทก็ยังคงเรียกได้จากห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทหรือผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น หรือจากผู้ชำระบัญชี แต่เจ้าหนี้จะต้องฟ้องภายใน 2 ปีนับตั้งแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี ส่วนหนี้สินใดที่มีอายุความน้อยกว่า 2 ปี ก็ต้องเป็นไปตามอายุความของหนี้สินอันนั้น

วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชีต้องถือตามมาตรา 1270 วรรคสอง คือวันที่มีการจดทะเบียนเสร็จสิ้นการชำระบัญชี ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชีหมายถึงวันที่นายทะเบียนสั่งรับจดทะเบียนมิใช่วันที่เสนอขอจดทะเบียน (คำพิพากษาฎีกาที่ 875/2504) ถ้ายังไม่มีการจดทะเบียน อายุความตามมาตรา 1272 ก็ยังไม่เริ่มนับ (คำพิพากษาฎีกาที่ 809/2518)

มาตรา 1273 บัญญัติว่า "บทบัญญัติแห่งมาตรา 1172 ถึงมาตรา 1193 กับมาตรา 1195 มาตรา 1207 เหล่านี้ ท่านให้ใช้บังคับแก่การประชุมใหญ่ซึ่งมีขึ้นในระหว่างชำระบัญชีด้วยโดยอนุโลม"

ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทแม้จะได้เลิกกันแล้ว แต่ถือว่ายังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาจำเป็นเพื่อการชำระบัญชี (ตามมาตรา 1249) และในระหว่างที่มีการชำระบัญชี นี้ก็ยังมีการประชุมใหญ่ผู้เป็นหุ้นส่วน มีการประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นอยู่ แต่เป็นการประชุมใหญ่เพื่อสะสางการงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทมิใช่เป็นการประชุมใหญ่ที่เกี่ยวกับการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท เช่น มีการประชุมใหญ่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีหรือการประชุมใหญ่เพื่ออนุมัติบัญชีงบดุล ตามมาตรา 1256 หรือการประชุมใหญ่ตามมาตรา 1268 มาตรา 1270 เป็นต้น เพื่อให้การประชุมใหญ่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงจำเป็นต้องนำบทบัญญัติมาตรา 1172 ถึงมาตรา 1193 และมาตรา 1195 กับมาตรา 1207 มาใช้บังคับเกี่ยวกับการประชุมใหญ่ในการชำระบัญชีโดยอนุโลม

และในเรื่องเกี่ยวกับการประชุมใหญ่ของบริษัทนี้ ได้มีบทบัญญัติของกฎหมายลงโทษกรรมการ หรือผู้ชำระบัญชีไว้ในมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด ฯลฯ โดยบัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 38 "กรรมการหรือผู้ชำระบัญชีใดของบริษัทจำกัดโดยทุจริต แสดงออกซึ่งความเท็จ หรือปกปิดความจริงต่อที่ประชุมใหญ่ในเรื่องฐานะการเงินของบริษัทนั้นต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท"